

УДК 811.161.2.'367

КАТЕГОРІЯ ІРОНІЇ З ПОГЛЯДУ СТИЛІСТИКИ МОВИ ТА ЛІНГВІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ТЕКСТУ

У статті схарактеризовано іронію як лінгвістичну категорію на рівні різних мовних одиниць (від слова до інтертексту); виокремлено основні типи іронії в художньому мовленні, з'ясовано умови створення іронічного контексту за допомогою мовних одиниць; за допомогою зіставно-порівняльного методу дослідження визначено основні ознаки іронії з погляду мови; окреслено відмінності в підходах щодо визначення іронії як лінгвістичного прийому.

Ключові слова: іронія, іронічний ефект, іронічна модальність, лінгвостилістика, антифразис, алюзія, цитація, інтертекст.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку мовознавства з'явилося чимало праць, у яких досліджують лінгвістичні аспекти комічного, зокрема умови створення іронії, її функціонування в різних стилях мовлення. Однак варто зазначити, що вироблений у літературознавстві підхід до іронії як техніки комічного вплинув на загальне її розуміння в системі зображувальних засобів мови. Переважно її трактують як стилістичний прийом, художній троп, що базується на протиставленні прямого та переносного значень слова, тобто в основі якого покладено антифразисні відношення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тему комічного й найрізноманітніших його типів у художній літературі досліджували такі зарубіжні вчені, як Н. Нокс, П. Верт, Й. Сипніцьки, Я. Ельсберг, Д. Ніколаєв, А. Макарян, А. Лук, Г. Почепцов, В. Пропп, Ю. Борев та ін.; а також українські вчені: Б. Мінчин, Л. Махновець, І. Зуб, А. Щербина, В. Косяченко, С. Шаховський, П. Майдаченко, В. Калашник, Р. Семків та ін.

Мета і завдання статті. Метою наукової статті є схарактеризувати іронію як універсальне поняття, субкатегорію комічного на рівні реченнєвої реалізації іронічного висловлення із суб'єктивною модальністю, особливою формально-граматичною організацією та прагматикою з погляду стилістики мови та лінгвістичного аналізу тексту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ми погоджуємося з думкою С. Походні [8, с. 5–6] про те, що підхід до іронії як літературного тропу не зовсім виправданий, адже в такому розумінні іронія – це щось середнє між гумором і сатирою, щось ототожене з антифразисом. Більш точним, на нашу думку, є вироблений у західному мовознавстві подвійний підхід до розуміння іронії як категорії комічного. По-перше, іронію розглядають як техніку, стилістичний прийом, по-друге, іронія – це результат впливу, іронічний ефект, який створює мовець. Такий підхід спростовує тотожність іронії та антифразису і ставить її в один ряд з гумором та сатирою як із категоріями комічного. Хоч беззаперечним є і той факт, що деякі ознаки іронії та сатири однакові. Основною рисою, що зближує їх, уважають наявність суперечності між формою і змістом. Про наближеність іронії до сатири свідчать такі аргументи: 1) як іронія, так і сатира, на відміну від гумору, виражають критику, непогодження; 2) обидві категорії мають яскраво виражений емоційний характер [8, с. 12].

Основною відмінністю є те, що іронія виявляє суб'єктивно-оцінну модальність приховано, а сатира – у відкритій формі.

Іронія є найбільш поширеною модифікацією комічного, і водночас вона найповніше відображає сутність комічного, оскільки в ній зосереджена вказівка не тільки на суб'єктивне ставлення до об'єкта іронії (негативне здебільшого – кепкування, глузування, насмішка), але й на логіку розвитку думок об'єкта в його співвідношенні із суб'єктом – на діалектику видимого й прихованого. Саме тому в художньому мовленні іронію можуть використовувати як стилістичний прийом (тонка насмішка, висловлена в прихованій формі), як похвала з «подвійним дном», як двозначність, у котрій за зовні позитивною оцінкою прихована оцінка негативна або насмішка.

Іронію часто «звинувачують» у пасивності, особливо порівняно із сатирою [2]. Проте це зауваження не зовсім виправдане. Звичайно, іронія менш агресивна, вона інтелектуальна, аналітична за своїм характером, передусім вона така ж критична, як і сатира. Обидві категорії комічного є художньою формою критичного, оцінного сприймання дійсності, у цьому їхня соціальна значущість. До того ж, іронія може бути результативнішою як засіб впливу через те, що вона в змозі виразити ширшу гаму почуттів, емоцій, іронія менш прямолінійна, більш гнучка, ніж сатира.

Для іронії обов'язковою є наявність того чинника, від якого вже починає розвиватися іронічне ставлення до предмета. Такими константами можуть виступати визначені ідеали, орієнтири різного порядку (світоглядного, морального), норми, стереотипи, уявлення, які панують у суспільстві, а також особисті переконання й бачення бажаного. Одні висміюються з позицій інших. Отже, для створення іронічного ефекту потрібно, щонайменше, два полюси, що обмежують ігрове поле комічного загалом та іронії зокрема.

Усвідомлюючи потребу в розмежуванні іронії-ефекту та іронії-стилістичного прийому мовознавці також виробили свої визначення цього явища. Зокрема, Т. Казанська зазначає: «Іронія як стилістичний прийом, що базується на одночасній реалізації двох лексичних значень слова (власне лексичного і контекстуального), котрі є протилежними між собою, розглядається як один із способів створення іронічного ефекту» [4, с. 24]. Під ефектом іронії авторка розуміє всі випадки невідповідності між буквальним значенням фрази, речення, усього висловлення та значенням, що виводиться з контексту.

Ми ж розглядаємо іронію як у широкому, так і у вузькому значенні. У широкому значенні іронія – це вид комічного, що передбачає кпин чи нищівний скепсис, перевагу чи поблажливість, зумисне приховані, але визначальні для загальної тональності висловленого та організації всієї його мовної зображальної системи. Іронія у вузькому значенні – це лукаве чи насмішкувате інакомовлення, імпліцитно висловлена інформація, коли вираз набуває протилежного до буквального в образному контексті значення, або такого, що ставить його під сумнів чи заперечує.

Аналіз праць українських і зарубіжних дослідників дав підстави О. Калиті виділяти такі диференційні ознаки категорії іронії: 1) слово, словосполучення або речення, які мають позитивну конотацію, уживаються з протилежним значенням, тобто з негативною характеристикою; 2) результатом реалізації іронії є іронічний смисл, що залежить від авторського способу світосприймання, який диктує мету й завдання створення тексту; 3) на рівні словесної семантики іронічне переосмислення відбувається і в денотативному (зміна значення слова на протилежне), і в конотативному (зміна позитивної оцінки на негативну) значенні; 4) наявність емоційно-оцінного компонента в значенні, який має суб'єктивний

характер, тобто виражає особисту думку мовця, не залежну від об'єктивного змісту мовлення, оцінка в іронії є імпліцитною; 5) для іронічної оцінки важливим є вищість суб'єкта, що оцінює, над предметом оцінки; 6) мета іронії – креслити серйозність, іноді трагічність ситуації; 7) у реалізації іронії важливе значення має інтонація [5, с. 105–106].

Щодо шостої позиції, то можемо висловити сумнів стосовно абсолютної серйозності іронічної ситуації. Іноді іронічна оцінка особливо комічна й викликає усмішку. Як зазначає з цього приводу А. Щербина, «іронічна фраза викликає в читача чи слухача найчастіше не явний сміх, а ледве вловиму усмішку, так званий “внутрішній” сміх. Що тонша іронія, то стриманішим буде прояв сміху. Усмішка, породжена іронією, а особливо інтелектуальною, приносить не менше задоволення, ніж сміх. Насолода іронією визначається не силою сміху, а безпосередньо процесом розгадування потаємного смислу» [10, с. 41].

До окреслених ознак категорії іронії можемо віднести ще й те, що іронія має свої засоби й способи вираження на кожному мовному рівні (фонетичному, лексичному, морфемному, морфологічному, синтаксичному, а також на рівні тексту), і майже завжди ці засоби та способи використовують у поєднанні, накладанні одного рівня на інший.

Іронію як засіб комічного використовують, як про це вже йшлося, у найрізноманітніших ситуаціях мовлення. Успішно застосовують іронію також так звані «чорні гумористи». За визначенням А. Леськів, «чорні гумористи» – це письменники, які вважають, що все є важливим для художнього відображення та висміювання. Вони цінують ту людину, яка мала в житті негативний досвід, і що більший цей досвід, то краще для неї [6, с. 7]. Особливу роль «чорні гумористи» відводять **тотальній іронії**, яка реалізується в їхніх творах на рівні антифразису та в макро- і в мегаконтекстах. До того ж, зазначає дослідниця, вони використовують ще й такий тип іронії, як **іронію відчуження**, оскільки у творах цих письменників іронічна експресія досягається внаслідок взаємодії в оповіді протилежних думок автора на зображуване ним явище. Виникає конфлікт між тим, як сприймають певне явище, і тим, яким воно є насправді. Отже, підсумовує А. Леськів, іронічний ефект виникає внаслідок зміни модальності на протилежну [6].

Характерними типами іронії, яка залежить від особливостей словесного та інтонаційного вираження, є **чиста (вербальна)** та **синтетична іронії** [10, с. 45]. Чиста іронія в контексті може проявлятися чи не проявлятися в специфічній інтонації насмішки, наприклад: *Квочка: Слухай, вусатий, ти мені поясни, як ти від мене з палати втік? – Елементарно, – приховав іронічну усмішку той. – Я переодягнувся в медсестру і спокійно пройшов повз вас* (О. Черногуз). Особливість синтетичної іронії полягає в тому, що тут іронію сконцентровано в окремих, здавалося б, зовсім не іронічних словах. У такому разі форма думки ніби зливається з її словесною оболонкою, як-от: *Мабуть таки справді незручно... – Чого там незручно? Незручно тільки бантика прив'язувати до лисини, – кидає ваш товариш і дивиться на лисого сусіда, який до цього стріляв очима на його дружину* (О. Черногуз).

Розглядаючи іронію як вияв суб'єктивної модальності на рівні тексту, С. Походня використовує термін «іронічний смисл», орієнтуєнтуючи його здебільшого на текст художній. Дослідниця зазначає, що «іронічний смисл – це смисл речення, вислову, надфразної єдності чи тексту загалом, у котрому суб'єктивно-оцінна модальність негативного характеру міститься в підтексті і виражає протиставлення прямого та переносного (узуального та оказіонального) значення. Створення іронічного смислу

зумовлене інтенцією мовця висловити своє ставлення до дійсності непрямо, так би мовити, сказати щось, фактично не вимовляючи це, приховуючи модальність висловлення» [7, с. 60].

Іронічна модальність – це, безперечно, модальність унікальна. При всьому розмаїтті позитивно- та негативно-оцінних суб'єктивно-модальних значень (любов, захоплення, осуд, відраза, злість та ін.) тільки іронія містить приховану модальність. Використовуючи її в художніх текстах, автори виражають саме авторську оцінну позицію.

Особливим типом вираження іронічно-оцінної позиції ми вважаємо **цитатний тип іронії**. Цитатними вважають висловлювання, які є цитуваннями інших висловлювань. Цей тип іронії можемо розділити ще на два підтипи: 1) загальновідоме цитування (йдеться про висловлювання, що є цитатами, афористичними висловами з художніх творів та історичних, релігійних текстів), як-от: – *Все ясно, – зрозумів Сідалковський. – Почалося справжнє сімейне життя. Плід з дерева пізнання і зла ви з Своєю вже з'їли, і тепер Єва хоче на волю, туди, «де парус одинокий в тумані моря біля Ялти»* (О. Черногуз); нехайне цитування в діалогічному мовленні (коли один з учасників мовленнєвого акту повторює висловлене іншим), наприклад: – *А ви по-нашому балакать не можете? – По-нашому! По-нашому він не може, – тут підхопив Євмен Миколайович. Уже не може. У нього ж, бачте, усе французьке, тільки сам він із Крижополя!* (О. Черногуз). Або ж: – *І, певно, благочестиво живе й піснюкає, бо такий захуджений, з лиця такий тихий, такий добрий. – Тихий, тихий... Але ж тиха вода греблі рве... Горілочку н'є добре; а сільські бабки та молодіці з того села, де він був попом, часто приносять йому гостинці: і сало, і масло, і печені кури. А одна якась удова таки часто ходить на прощу в наш монастир* (І. Нечуй-Левицький).

На думку С. Походні, «специфічною рисою цитатного різновиду іронії є залежність не лише від горизонтального, а й насамперед вертикального контексту. Без адекватних фонових знань декодування цього різновиду іронії неможливе» [7, с. 60]. Цей тип іронії дає змогу мовцеві «сховатись» за чужими думками, однак водночас дає зрозуміти свою позицію щодо того, про що йдеться.

Однак цитатна іронія часто «не спрацює», залишається нерозпізнаною. Причини цього, на думку О. Єрмакової, полягають у наступному:

- 1) цитування іронічного тексту, відомого в конкретному колективі, але не відомого одному із співрозмовників;
- 2) недооцінювання культурного рівня адресата, який мовну гру сприймає за мовленнєву помилку [3, с. 71–72].

Беззаперечним є той факт, що писемний текст є завжди прагматичним, незважаючи на те, що в ньому не завжди прямолінійно розкрито його цілеспрямованість. Іронія в тексті завжди актуалізується відповідно до попередньо обдуманого плану, тому й виявляє тісну залежність від способу організації тексту. Розглядаючи іронічні тексти та окремі висловлення, дослідники виділили два основних типи іронії, які розрізняють за способом й умовами реалізації [7]. Така класифікація іронії видається нам найбільш точною, оскільки яскраво демонструє зв'язок тексту й іронічного контексту. Обидва типи іронії по-різному реалізують комунікативне завдання, а значить, і створюють дещо відмінні смислові структури текстів, тим самим посідаючи різні місця в ідейно-образній структурі твору. Залежно від способу й умов реалізації іронію поділяють на **ситуативну** й **асоціативну**.

Ситуативна іронія – це неприхований тип іронії, яка розпізнається негайно. Контраст між ситуацією і прямим значенням слова, словосполучення чи речення відразу породжує протилежне значення. Реалізується цей тип іронії в мікро- та в макроконтекстах, які

переважно мають двочленну структуру: зображення ситуації (частиною речення, одним-двома реченнями) і коментування, оцінка її автором або персонажем (від слова до кількох речень). Наприклад: *Стратон Стратонович обвів присутніх пильним поглядом, ніби перераховуючи курчат, і резюмував: Бачу, любителі випити на шармак тут як тут. Чи не так, Сідалковський? – Навпаки, – показав очима на пляшки Євграф. – Я й справді любитель, але сюди прибули вже й професіонали!* (О. Черногуз). Чи ще один приклад: *– Кукарача, – відрекомендувалась (дівчина). Це мене так за невродливість оці красуні прозвали, – кивнула на Тасю-Раю. – А в дитинстві я й справді була як мавпа. Бачили б ви мою фотографію! – Я повинен вам сказати, – безцеремонно перебив її Сідалковський, – що ви чудово збереглися...* (О. Черногуз). У першому реченні репліка персонажа Сідалковського містить іронію над начальником Стратоном Стратоновичем, який хотів покепкувати з нього. Особливий акцент припадає у фразі на слово *професіонали*, яке є іронічним натяком на особу начальника. У другому прикладі іронію створює підрядна частина складнопідрядного речення *що ви чудово збереглися*. Цей вислів переважно вживають як комплімент людині, яка гарно виглядає. У цій ситуації персонаж характеризує цим висловом невродливу дівчину.

За нашими спостереженнями, ситуативна іронія служить для виявлення суб'єктивної модальності, оцінної характеристики одного персонажа іншим, як-от: [На пляжі – Ю.П.] *Роздягнувся нарешті й Грак. – ...Ви як...наочне приладдя для студентів-медиків. Чудесний екземпляр. По такій фігурі можна скласти іспити з анатомії і не проситися в академвідпустку, – Сідалковський посміхнувся* (О. Черногуз).

Значно складніша за способом та умовами реалізації і вагоміша за місцем у системі художнього твору **асоціативна драматична іронія** (прихований тип іронії). Реалізація переносних значень у такому разі відбувається поступово, нові значення виникають градуально, що вимагає ширшого контексту, тому асоціативна іронія реалізується найчастіше в макро- та мегаконтекстах. При асоціативній іронії організуються структурно складні контексти з дистантним розташуванням значущих елементів, тобто можемо говорити про вертикальний контекст.

Поняття вертикального контексту в лінгвістичній літературі трактують двозначно. У широкому значенні під вертикальним контекстом розуміють історико-філологічний контекст літературного твору і його частин. У вузькому значенні вертикальний контекст – це семантичне ціле, що складається з поверхневого контексту та інфраконтраксту. Поверхневий контекст – це та частина системи вертикального контексту, яка міститься в самому тексті і зв'язана з ним синтагматично. Інфраконтракст – це відповідний контекст, до якого зводиться алюзія, цитата, реалія [9, с. 47].

На відміну від ситуативної, яку здебільшого розглядають у горизонтальному контексті, асоціативна іронія, яка виражається різними мовними засобами (від лексичних до текстових), сприяє створенню образів твору, вираженню авторської характеристики персонажів, образів, явищ і власного світогляду письменника. Наприклад: *Окрім «Фіндіпошу», калібровочного заводу, а також пекарні і лазні, які мали дві величезні труби (лазня – чорну, як бітум; пекарня – білу, як цинк), Кобилятин-Турбінний мав ще ресторан «Веселий відвідувач»...Ця фольклорна назва ввійшла в побут Кобилятина-Турбінного поруч з такими, як кафе «Під мухою», лазня «Несподівані дрижаки», хімчистка «Без плями – ні кроку» та витверезника «Алло, ми шукаєм талантів»... З обох височених кобилятинських труб постійно йшов дим: з білої труби завжди валував чорний, ядучий, бо тут випікали тільки чорний житній хліб, і часто з запчастинами до автомобілів*

старих марок, пральних машин і дитячих велосипедів, а з чорної тягся білий шлейф, що таїв у собі високий процент якогось сірого порошку, котрий вимагав від клієнта повторного купання (О. Черногуз). Підбір продубльованих антонімічних пар у поданому макроконтексті – *чорний-білий-білий-чорний* – уже сам по собі іронічний, а додані коментарі підсилюють цей іронічний ефект. Іронічну посмішку викликає також добір власних назв закладів невеличкого провінційного містечка.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Як показало наше дослідження, у реалізації іронії будь-якого типу та для правильного її сприйняття важливими є всі компоненти створення іронічного ефекту. Це й добір мовних засобів, й інтонація, відповідний контекст. Основою створення цитатної, асоціативної чи ситуативної іронії в художньому мовленні є обізнаність автора з об'єктивним станом речей, середовища, у якому перебуває об'єкт іронізування. Тільки тоді іронізатор як творець непрямого (імпліцитного) інформування досягне бажаного ефекту. Головною ж диференційною рисою іронії є переосмислення значення мовної одиниці, яке відбувається і в денотативному (зміна значення на протилежне), і в конотативному, аксіологічному його компонентах, що передбачає зміну позитивної оцінки на негативну.

Проблема трактування іронії у форматі лінгвістичного аналізу тексту надзвичайно цікава, усеохопна, тяжіє в площину визначення засобів створення іронічного ефекту на всіх мовних рівнях, що й послужить за перспективу для подальших наукових досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андриенко Т. П. Речевой акт иронии в английском языке (на материале художественной литературы XVI и XX веков) : дисс... канд. филол. наук : 10.02.04 «Германские языки» / Т. П. Андриенко. – Харьков, 2002. – 204 с.
2. Дземидок Б. О. О комическом / Б. О. Дземидок. – Москва: Прогресс, 1974. – 223 с.
3. Ермакова О. П. Вербализованная ирония в естественном диалоге / О. П. Ермакова // Русская разговорная речь как явление городской культуры. – Екатеринбург, 1996. – 320 с.
4. Казанская Г. П. Некоторые стилистические приемы создания эффекта иронии в портретных характеристиках романа С.Ричардсона "Кларисса Гарлоу" / Г.П.Казанская // Вопросы стилистики английского языка. – Москва, 1980. – Вып. 155. – С. 22–28.
5. Калита О. Іронія як світоглядний принцип і стилістична категорія / О. Калита // Наукові записки Тернопільського національного пед. університету. Серія: Мовознавство. – 2004. – 1 (11). – С. 104–107.
6. Леськів А. З. Лінгвостилістичні особливості комічного відображення дійсності (на матеріалі американських романів «чорного гумору») : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.04 «Германські мови» / А. З. Леськів. – Львів, 2005. – 20 с.
7. Походня С. І. Умови і способи мовної реалізації іронічного смислу в художньому творі (на матеріалі англ. художньої прози) / С. І. Походня // Мовознавство. – № 5. – С. 56–60.
8. Походня С. И. Языковые средства реализации иронии / С. И. Походня. – Київ : Наук. думка, 1989. – 125 с.
9. Шпіньов І. С. Вертикальний контекст і підтекст (на матеріалі роману Дж. Фаулза «Маг») / І. С. Шпіньов // Іноземна філологія. – Вип. 84. – Львів, 1986. – С. 48–54.
10. Щербина А. А. Заметки о природе и технике иронии / А. А. Щербина // Вопросы русской литературы. – Вып. 1 (16). – Львов, 1971. – С. 40–47.

Пацаранюк Ю. Категория иронии с точки зрения стилистики языка и лингвистического анализа текста

Статус категории иронии в языкознании на сегодня четко не определен, а потому наше исследование является актуальным, поскольку продолжает ряд работ, посвященных рассмотрению иронии и ее типов в украинской лингвистике. В статье охарактеризована ирония как лингвистическая категория на уровне различных языковых единиц (от слова до интертекста). Целью научной работы является выделить основные типы иронии в художественной речи, продемонстрировать условия создания иронического контекста при помощи языковых единиц. Путем сопоставительно-сравнительного метода исследования автор статьи определяет основные признаки иронии с точки зрения языковедения и подчеркивает различия в подходах к определению иронии как лингвистического приема.

Ключевые слова: *лингвостилистика, ирония, иронический эффект, ироническая модальность, антифразис, аллюзия, цитация, интертекст.*

Patsaranyuk Y. The category of irony in terms of stylistics and linguistic text analysis

Category of irony in linguistics is not defined clearly and today. Our research continues the series of works devoted to analysis of irony and its types in Ukrainian linguistics. The article characterizes irony as a linguistic category at various linguistic units (from the word to the intertext). By contrastive comparative method study author defines its main irony features in terms of language and emphasizes the differences in approaches to determine linguistic nature of irony. The essence of irony is in the foregrounding not of the logical but of the evaluative meaning. The context is arranged so that the qualifying word in irony reverses the direction of the evaluation, and the word positively charged is understood as a negative qualification.

Irony is a figure of speech in which words are used in such a way that their intended meaning is different from the actual meaning of the words. It may also be a situation that may end up in quite a different way than it is generally anticipated. In simple words, it is a difference between the appearance and the reality.

Most of the definitions of irony are something along these lines, though there is often disagreement about the specific meaning of this term.

A new approach to the problem of the irony in a linguistic aspect is suggested in the paper. The definition of ironical phrase as a syntactical structure and some its axiological parameters, appraisal disposition of irony modality in the semantic structure of the sentence are described in the text of dissertation.

All phrases, which express irony are called an antiphrasis or ironical phrases. It has been proved that the irony has different means of realization in the structure of the simple, complex, compound, asyndetic sentence, in the discursive expression and in a text.

On the grounds of the definition mentioned above, we distinguish two basic kinds of irony i.e. verbal irony, situational, dramatic irony.

Verbal irony involves what one does not mean. When in response to a foolish idea, we say, "what a great idea!" it is verbal irony. Situational irony occurs when, for instance, a man is chuckling at the misfortune of the other even when the same misfortune, in complete unawareness, is befalling him.

Assosiative dramatic irony is not, of course, simply a secret kept from the protagonist, however, it is in this form that the most poignant examples of this type of irony form and provide a very entertaining method of storytelling. Assosiative dramatic irony is frequently contrasted with

verbal irony. The former is embedded in a work's structure, whereas the latter typically operates at the level of words and sentences that are understood by audiences or readers to carry meanings different from the words themselves when interpreted literally.

A special category of dramatic irony is tragic irony. Tragic irony occurs when a character in a play does or says something that communicates a meaning unknown to her but recognized by the audience. An example of tragic irony is when a character orders poisoned food that is supposed to kill him or her and the audience already knows that the character is destined to die from food poisoning.

Like all other figures of speech, irony brings about some additional meanings to a situation. Ironic statements and situations in literature develop readers' interest. Irony makes a work of literature more intriguing and forces the readers to use their imagination and comprehend the underlying meanings of the texts. Moreover, real life is full of ironical expressions and situations. Therefore, the use of irony brings a work of literature closer to the life. The effect of irony in such cases is created by a number of statements, by the whole of the text. This type of irony is called sustained, and it is formed by the contradiction of the speaker's (writer's) considerations and the generally accepted moral and ethical codes.

Key words: irony, ironic effect, ironic modality, linguistics, antiphrasis, allusion, intertext.

Статтю подано до редколегії: 05.05.2017

Людмила Прокопчук
(м. Вінниця)

УДК 811.161.2.'37:821.161.2'06.09 Стельмах

ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ПОРІВНЯЛЬНОЇ СЕМАНТИКИ (НА МАТЕРІАЛІ ПРОЗИ МИХАЙЛА СТЕЛЬМАХА)

У статті розглянуто основні засоби вираження порівняльних відношень: лексико-граматичні (синсемантичні дієслова та синсемантичні прикметники), словотвірні (порівняльно-уподібнювальні прислівники), граматичні (орудний відмінок, порівняльні сполучники). Простежено специфіку їхнього вживання в прозових творах Михайла Стельмаха. Описано конструктивні властивості порівняльних сполучників як маркерів порівняльної семантики в структурі простого й складного речень.

Ключові слова: порівняльна конструкція, компоненти порівняльної конструкції: предмет порівняння, образ порівняння, основа порівняння, показник порівняння, засоби вираження порівняльних відношень, порівняльний зворот, підрядне порівняльне речення.

Постановка проблеми. Мова художньої літератури, як відомо, відбиває ті загальні процеси, що відбуваються в літературній мові. Слово в художньому творі – знаряддя думки для письменника і водночас репрезентант його світосприйняття і світобачення. Творчість кожного митця пов'язана з постійним пошуком слова, адже саме в мові письменник має віднайти найбільш вдалі засоби для передачі авторського «я». Наукове осмислення словесно-художньої практики як факту історії української літературної мови і як феномену конкретної